

امکانات و قابلیت‌های معجم‌های کتابخانه‌ای نور

مهندس مینایی

قسمت اول

رایانه‌ای از این کتاب‌های مرجع برای بسیاری از اهل فن بسیار مفید بود. با توجه به انبوه درخواست‌های پژوهشگران در مورد برنامه رایانه‌ای این کتب، مدیریت مرکز تحقیقات کامپیوتری تصمیم گرفت که هر مجموعه همسخ از این کتاب‌ها را در لوح‌های فشرده جداگانه عرضه نماید. در سال ۱۳۷۵، اولین کتابخانه نور از این مجموعه در موضوع تراجم و کتاب‌شناسی عرضه گردید. دومین برنامه از این دست، ینابیع الفقهیه بود که در ذیل لوح فشرده نور الفقهیه (۲) در سال ۱۳۷۶ عرضه شد و کتابخانه سوم، حاوی مجموعه کتب عرفانی بود

موضوعی و رجالی در قالب لوح‌های فشرده متعدد عرضه شده بود. اما برخی از عناوین و کتاب‌ها مانند «الذریعة» اثر شیخ آقا بزرگ تهرانی، مجموعه‌ای از کتب اصول، و یا «اعیان الشیعة» سید محسن امین عاملی، و یا «فتوحات مکیة» تألیف ابن عربی، تا آن زمان در شمار نرم‌افزارهای مرکز گنجانده نشده بود. از طرف دیگر، برای آن که کار موضوعی عمیق در مورد آنها انجام شود و پروژه‌ها به ثمر بنشینند، به مدت زمان طولانی و صرف هزینه سنگین و نیروی انسانی متخصص نیاز داشتیم. با این همه، حتی یک معجم لفظی ساده

برای آن که بدانیم چرا «کتابخانه نور» (Noor Library)، به این نام خوانده شد، باید به سال ۱۳۷۵ باز گردیم. مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی که از سال ۱۳۶۸ آغاز به کار کرده بود، مجموعه‌ای عظیم از اطلاعات کتاب‌های ارزشمند را در طیف‌های مختلف علوم اسلامی اعم از حدیث، تفسیر، کتاب‌شناسی، رجال، تاریخ، فلسفه و غیره گردآوری نمود. مقصود از گردآوری، ورود اطلاعات این کتاب‌ها در رایانه و تهیه فایل‌های متن رایانه‌ای از این کتاب‌ها بود. مقدار زیادی از این کتب در مجموعه معجم‌های الفاظ نور، یا معجم‌های

معجم‌های لفظی کتابخانه‌ای را این گونه ترسیم می‌کنیم :

۱-۱) فهرست درختی کتاب‌های کتابخانه آنچه به عنوان فهرست درختی کتابخانه‌های نور عرضه می‌شود، فهرستی نیست که در آخر کتاب آمده است، بلکه این فهرست و سطوح مختلفی که درخت فهرست در بردارد، تماماً از درون خود متن کتاب استخراج می‌گردد. فقط قسمت‌هایی که باید در فهرست واقع شوند، توسط گروه فرمت‌بخش ورود اطلاعات فرمت‌گذاری می‌گردد و سطح بندی و نمایش این فهرست‌ها توسط ماشین صورت می‌پذیرد. قسمتی از کار به صورت

قابلیت‌ها و ویژگی‌هایی است که باید در هر یک از این نرم‌افزارها موجود باشد تا بتوان نام «کتابخانه نور» را بر آن نهاد.

۱- هسته مشترک معجم‌های

کتابخانه‌ای

آنچه در این نرم‌افزارها از نظر میزان قابلیت عرضه می‌شود، باید در حدی باشد که کاربر را از مراجعه به کتاب و فهرست آن و نیز ایندکس و نمایه‌های آن بی‌نیاز سازد و علاوه بر آن، لازم است تا اندازه قابل قبولی از قدرت نمایش و موتور جستجوی پر سرعت برخوردار باشد. از این رو، ویژگی‌های مشترک تمامی این

که لوح فشرده اخیر نیز در سال ۱۳۷۶ عرضه گردید. لوح فشرده دیگری که ارائه آن به خاطر گذراندن مراحل تکمیلی مجموعه کتب آن، مدتی طول کشید و برنامه جامعی از آن در بهار ۱۳۷۹ عرضه شد، لوح فشرده «کتابخانه اصول» بود که شامل مجموعه کامل کتاب‌های اصولی است. تولید این لوح فشرده بنا به دلایلی با تأخیر همراه گشت که توضیح آن در ادامه مطلب خواهد آمد.

پیش از پرداختن به یکایک این نرم‌افزارها و محتوای آنها، هسته مشترک معجم‌های لفظی کتابخانه‌ای را به اجمال توضیح می‌دهیم. این هسته حدّ پایین

OffLine در مرحله پردازش اطلاعات صورت می‌گیرد، و قسمتی دیگر که برای نمایش بر خط و OnLine اطلاعات ذخیره شده در قالب درخت انجام می‌گیرد، توسط کلاس CCTitle محقق می‌شود(۱). این کلاس که بر اساس شیء‌گرایی طراحی و پیاده‌سازی گردیده است، اطلاعات ذخیره شده خاص را به صورت درختی به نمایش می‌گذارد و عملیات برش از قبلی و بعدی و ریشه و برگ به یکدیگر را در درخت انجام می‌دهد. پیام‌های لازم برای به روز در آوردن نمایش متن و خط‌های ورودی جلد و صفحه در این کلاس تعبیه شده است.

۲-۱) امکان مطالعه و بررسی

متن کتاب‌های کتابخانه

در تمامی برنامه‌های کتابخانه‌ای نور، کارتابل یا گزینه‌ای به عنوان «نمایش متن» در نظر گرفته شده است که دسترسی کاربران به متن کتاب و مطالعه آنها، از این طریق صورت می‌گیرد.

گزینه‌ای نیز در صفحه نمایش برای مشاهده کتاب‌های موجود در کتابخانه وجود دارد. اگر تعداد کتاب‌های موجود در این قفسه از کتابخانه (این نرم‌افزار خاص) کم باشد، تمامی کتب در صحنه اولیه نمایش به صورت تصویر ظاهر در صفحه و همیشگی نمایش داده می‌شوند و تصویر این کتاب‌ها دارای دو حالت هستند؛ فعال

و غیر فعال. در هر زمان یکی از کتاب‌ها نقش فعال را دارد و بقیه غیر فعال می‌باشند. هر کتاب فعال، بر پنجره فهرست درختی و بر پنجره نمایش متن و نیز بر خط‌های ورودی جلد و صفحه سیطره دارد؛ یعنی تمامی آن پنجره‌ها نسبت به این کتاب جاری فعالیت خود را انجام می‌دهند. طبیعی است که اگر کتابی، جلد نداشته باشد، در خط ورودی جلد بیش از یک جلد را برای آن نمی‌توان وارد کرد، و در صفحه نمایش و فیش سرصفحه کتاب، نوشته «جلد...» حذف می‌گردد. ولی کتاب‌هایی که بیش از یک جلد دارند، خط ورودی در محدوده مجلدات آن کتاب فعالیت می‌کند و به پنجره نمایش و نوار نمایش آن پیام‌های لازم را می‌فرستد. خط ورودی صفحه نیز نسبت به خط ورودی آن جلد ویژه از کتاب چنین حالت و محکومیتی دارد؛ یعنی در محدوده مینیمم و ماکزیمم صفحات مربوط به آن جلد خاص فعالیت می‌نماید.

اما قسمت اصلی این صفحه که پنجره نمایش متن کتاب را تشکیل می‌دهد، علاوه بر این که از طریق فهرست و از طریق کنترل‌های کتاب، جلد و صفحه در اختیار کاربر می‌باشد، یک نوار پیمایش (ScrollBar) در طرف راست پنجره نیز می‌تواند کاربر را به تمامی قسمت‌های

● در تمامی برنامه‌های کتابخانه‌ای نور، کارتابل یا گزینه‌ای به عنوان «نمایش متن» در نظر گرفته شده است که دسترسی کاربران به متن کتاب و مطالعه آنها، از این طریق صورت می‌گیرد

آن کتاب به وسیله حرکت‌های موشواره منتقل کند. این پنجره در حالت عادی بیشتر صحنه نمایش را به خود اختصاص می‌دهد و نیز می‌تواند با کلیدی تمام صفحه را در بر بگیرد تا فضای بیشتری برای مطالعه در اختیار کاربر قرار دهد.

قابلیت گزینش مقداری از جواب و انتقال آن به دفترچه یادداشت نیز در این صفحه وجود دارد. همچنین چاپ چند صفحه یا تمام کتاب یا قسمت گزینش شده متن، از دیگر قابلیت‌های صفحه نمایش می‌باشد. در ضمن، امکان حرکت سطری، صفحه‌ای و پاراگرافی در محیط نمایش وجود دارد.

عرفان

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی
Computer Research Center of Islamic Sciences
مرکز البحوث الحاسوبية والعلوم الإسلامية

جستجوی ساده کلمات، از طریق خود فهرست کلمات به راحتی صورت می‌پذیرد، اما برای جستجوهای ترکیبی و ایجاد درخت پیچیده جستجو از خط ورودی دیگری استفاده می‌شود. چند کلید برای عملگرهای مختلف منطقی در نظر گرفته شده است که عملگرهای مربوط را به خط ورودی جستجو منتقل می‌نماید.

عملگرهای مشترک در تمامی برنامه‌های کتابخانه‌ای نور همان عملگرهای پر کاربرد منطقی مانند: «عبارت» (Phrase)، «ترکیب فصلی» (OR)، «ترکیب عطفی» (AND)،

«عملگر منفی» (NOT) و عملگرهای تغییر اولویت «()» می‌باشند. بعد از وارد کردن درخت جستجو و تأیید گرفتن از تحلیلگر منطقی و تأیید صحت منطقی درخت وارد شده، عملیات جستجو در کتاب‌ها انجام می‌پذیرد. خط پیشرفت، میزان درصد جستجوی انجام شده را نشان می‌دهد. به محض یافت شدن اولین پاسخ پنجره پاسخ‌ها، پاراگراف مشتمل بر جواب مذکور نمایش داده می‌شود. با اضافه شدن تدریجی جواب‌ها، نوار پیمایش پنجره پاسخ‌ها به روز در آورده می‌شود تا وقتی که تمامی پاسخ‌های کتاب‌های کتابخانه مشخص گردد. در حین پیشرفت جستجو، عددی که به شکل مرتب اضافه می‌شود،

محدود کردن دامنه به یک یا چند کتاب خاص از کتاب‌ها، در دسترس است. به محض تأیید دامنه‌ای خاص، فهرست کلمات بر اساس کلمات موجود در آن دامنه خاص و نیز آثار جدید آنها به روز در آورده می‌شود. به تناسب کوچکی و بزرگی کتابخانه، عملیات به روز در آوردن فهرست طول می‌کشد. از این جهت، یک خط پیشرفت در برنامه، درصد پیشرفت عملیات به روز در آوردن فهرست را نشان می‌دهد. در طول این زمان، قدرت جستجو و عوض کردن کارتابل‌ها از کاربر گرفته می‌شود.

کلیدی برای انتقال کلمه جاری فهرست به خط ورودی جستجوی ترکیبی در نظر گرفته شده است. معمولاً انجام

۱-۳) امکان جستجو و پژوهش در متن کتاب‌ها

در تمامی کتابخانه‌های نور، کارتابل جستجو عهده‌دار پژوهش و جستجو در متن کتاب‌های کتابخانه می‌باشد. در هر صفحه کارتابل جستجو، فهرست کلمات تمامی کتب کتابخانه همراه با آمار تکرار آنها به صورت الفبایی نمایش داده می‌شود. کاربر می‌تواند با خط ورودی این فهرست، روی آن حرکت کند و کلمات مورد نظر خود را با زدن حروف الفبا انتخاب نماید. طریق نوشتن در خط ورودی، هم به وسیله صفحه کلید میسر است و هم به کمک موسواره. بایگانی کلمات انتخاب شده و مورد جستجو قرار گرفته نیز در اختیار کاربر می‌باشد. در همه این کتابخانه‌ها، قابلیت

تعداد جواب‌های یافت شده را نمایش می‌دهد. بعد از تمام شدن جستجو، با همان عدد که به حالت خط ورودی در می‌آید می‌توانید به عنوان شماره ردیف پاسخ‌ها حرکت کنید.

کلمه یا عبارت یا درخت جستجوی وارده شده در خط جستجو، در متن پاسخ تفصیلی به صورت رنگی و مشخص در معرض دید کاربر قرار می‌گیرد.

۴ - ۱) لغت‌نامه

در تمامی کتابخانه‌های نور، لغت‌نامه‌ای در کنار برنامه به عنوان کارتابل مستقر در اختیار می‌باشد که کاربر به کمک آن می‌تواند معنای کلمات نامأنوس را در لغت‌نامه‌های معروف عربی به عربی، مشاهده نماید. به طور معمول، فهرست مدخل‌ها و ریشه‌های لغت‌نامه در یک سو، و در سوی دیگر صفحه، توضیح معنای مشتقات آن مدخل در پنجره‌ای مستقل نمایش داده می‌شوند.

۵ - ۱) دفترچه یادداشت

امکان مشترک دیگر در کتابخانه‌های نور، ویرایشگری است که در دل برنامه نهاده شده است و کاربر به کمک آن می‌تواند حاصل تحقیقات خویش را به آن منتقل سازد و یادداشت شخصی خود را به آن ضمیمه کند و یا به جابجایی متون داخل تحقیق خود پردازد و اطلاعات را به شکل دلخواه درآورد. دفترچه یادداشت، امکان ذخیره‌سازی و

بارگذاری اطلاعات به فرمت‌های مختلف ویرایشگرهای رایج مانند: زرنگار، MS-WORD، ویندوز عربی و غیره را نیز دارا می‌باشد. در یک کلام می‌توان گفت که بیشتر امکانات معمول یک ویرایشگر، در این کارتابل موجود است.

۶ - ۱) امکانات اطلاعات جانبی و راهنما

آخرین قالب مشترکی که در همه برنامه‌های کتابخانه‌ای نور یافت می‌شود، توانایی عوض کردن قلم‌های برنامه در اندازه‌های مختلف است. معمولاً سه گونه قلم و هر یک در چند اندازه مختلف در دسترس قرار دارد و کاربر می‌تواند طبق ذوق خود یکی از آنها را انتخاب کند. قلم انتخاب شده، به عنوان قلم پیش‌فرض برنامه ذخیره می‌گردد. همین قابلیت در مورد صفحه کلید نیز وجود دارد. هفت نوع صفحه کلید: «نور»، ویندوز عربی، ایران سیستم، ماشین تایپ، زرنگار، ویندوز سینا و سایه» در برنامه موجود است که گونه‌های مختلف و رایج صفحه کلید را در برنامه ارائه می‌دهد. هر کاربر صفحه کلیدی را که به آن عادت دارد انتخاب می‌کند و از آن به بعد، نگارش‌های او با چینش صفحه کلیدی است که اختیار کرده است.

در صفحه نخست تمامی این برنامه‌ها، معمولاً روی آرم مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی که به عنوان یک

● با توجه به انبوه

درخواست‌های پژوهشگران در

مورد برنامه رایانه‌ای این کتب،

مدیریت مرکز تحقیقات

کامپیوتری تصمیم گرفت که هر

مجموعه همسنگ از این کتاب‌ها

را در لوح‌های فشرده جداگانه

عرضه نماید

کلید در برنامه شناخته می‌شود، توضیحاتی راجع به آخرین فعالیت‌های مرکز تحقیقات عرضه شده است. در هر برنامه نیز کلیدی برای آشنایی با نسخه‌شناسی کتاب‌های کتابخانه موجود در این نرم‌افزار و کتاب‌شناسی آنها و نیز مطالبی در مورد مؤلفان آن کتاب‌ها وجود دارد. در هر مورد، مشخص شده است که نسخه رایانه‌ای موجود از چه نسخه‌ای گرفته شده و سال

۸-۱) نتیجه‌گیری

با آماده شدن این هسته مشترک، قادر بودیم که در این قالب، اطلاعات کتاب‌های مختلف را به عنوان «کتابخانه نور» عرضه کنیم. البته با توجه به ضرورت همسنگ بودن اطلاعات، می‌باید اطلاعات کتب همسنگ در قالب نرم‌افزارهای متفاوتی دسته‌بندی شود، و هر نرم‌افزار، میانجی کاربر و صفحات گرافیکی مناسب خود را می‌طلبد و ممکن بود هر یک از آنها از جهت فرمت‌های درونی متن، اندک تفاوتی با هم داشته باشند؛ به عنوان مثال ممکن بود در یک کتابخانه، فرمت آیات درون متن مشخص باشد، و به این جهت با رنگ قلم خاصی نمایش داده شود، اما در متن دیگری چنین نباشد. در ضمن، این احتمال وجود داشت که متن خاصی حاوی تعلیقه باشد، ولی متن دیگر یا فاقد تعلیقه باشد و یا به جای آن، حالت شرح و متن داشته باشد.

۲- لوح فشرده کتابخانه نور،

تراجم و کتاب‌شناسی

محتوای اصلی این نرم‌افزار، پنج عنوان کتاب در مورد علم شخصیت‌شناسی (تراجم) و کتاب‌شناسی می‌باشد؛ کتاب نخست در علم کتاب‌شناسی و سه کتاب بعد در علم تراجم و کتاب آخر در حالتی بینابین تألیف شده است:

فشرده عرضه شده‌اند (۲). فقط در کتابخانه اصول، نسخه فارسی آن در یک لوح، و نسخه سه زبانه آن در لوح دیگری عرضه شده است. مقصود از تغییر زبان، تغییر زبان راهنمای برنامه و توضیحات داخلی آن، پیام‌ها، کلمات روی پنجره‌های Hint و کلمات روی کارتابل‌ها و منو بارها می‌باشد. امکان تغییر زبان به صورت کلیدی در صفحه اول برنامه گنجانده شده است.

با این که امکان تعیین زبان برنامه در مرحله راه اندازی و نصب نرم‌افزار نیز وجود دارد، در عین حال هر برنامه دارای برنامه‌ای به نام Setup.exe یا Install.exe می‌باشد که در ریشه لوح فشرده قرار گرفته است و وظیفه راه‌اندازی و نصب برنامه را به عهده دارد. در آنجا ابتدا زبان برنامه تعیین می‌گردد. سپس به زبان انتخاب شده، از نوع ویندوزی که می‌خواهید برنامه را روی آن نصب کنید، سؤال می‌کند که 3.1 است یا 95 به بالا (البته کتابخانه اصول فقط روی 95 به بالا قابل نصب است و محیط نمایش آن 600×800 می‌باشد). آنگاه نیازمندی‌های برنامه؛ یعنی ریزپردازنده، مقدار حافظه اصلی و سرعت درایو لوح فشرده (سی‌دی) به اطلاع کاربر می‌رسد. سپس مسیر نصب برنامه و نام گروه نصب را می‌پرسد و به اطلاع کاربر می‌رساند که فضای لازم برای نصب، چه مقدار است.

● آنچه در این نرم‌افزارها از نظر

میزان قابلیت عرضه می‌شود، باید

در حدی باشد که کاربر را از مراجعه

به کتاب و فهرست آن و نیز

ایندکس و نمایه‌های آن مستغنی

سازد. علاوه بر آن، لازم است که تا

اندازه قابل قبولی، از قدرت نمایش

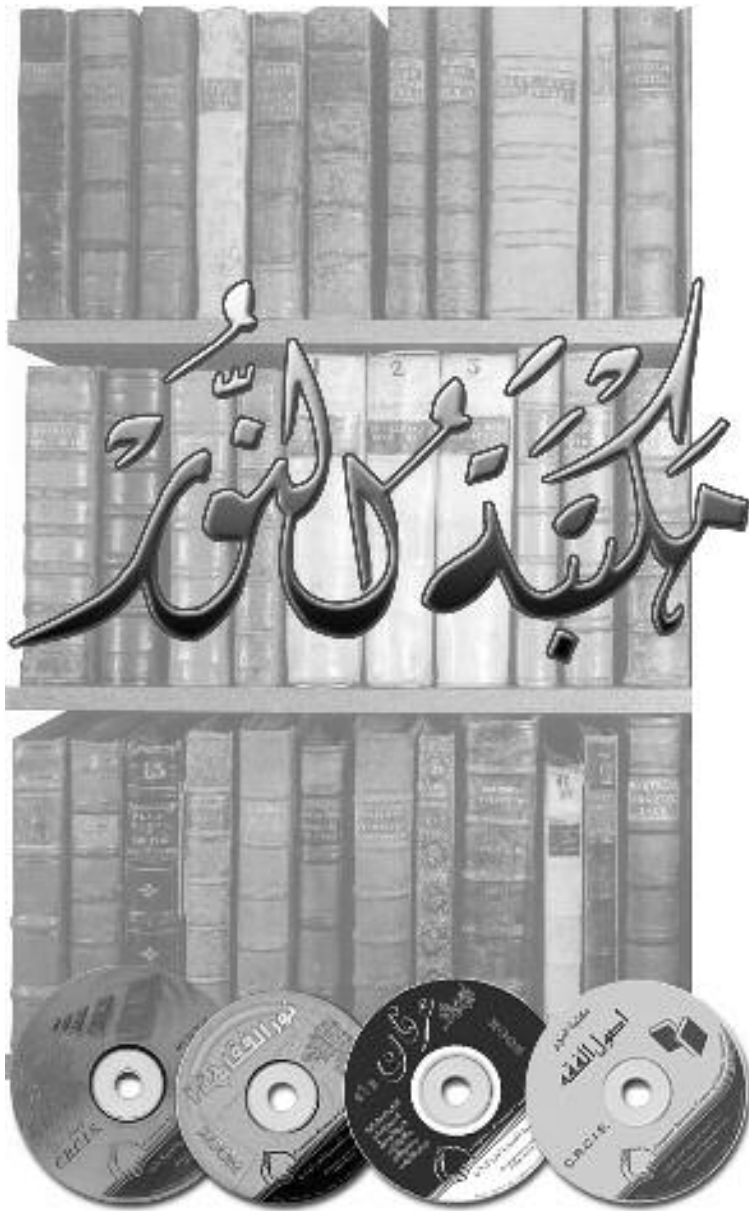
و موتور جستجوی پر سرعت

برخوردار باشد

انتشار آن کدام است. در تمامی برنامه‌های نور، یک راهنمای بر خط (Online) ابرمتنی (HyperText) موجود است که از داخل عناصر آن به یکدیگر ربط داده شده و شیوه کار با برنامه و اجزای برنامه را به طور کامل توضیح داده است.

۷-۱) امکان تغییر زبان برنامه و نصب

تمام کتابخانه‌های نور به سه زبان: فارسی، عربی و انگلیسی در یک لوح

- الذریعة إلی تصانیف الشیعة در ۲۵ مجلد، تألیف علامه شیخ آقا بزرگ تهرانی؛

- أعیان الشیعة در ۱۱ مجلد رحلی بزرگ، تألیف علامه سید محسن امین عاملی؛

- مستدرکات أعیان الشیعة در ۷ مجلد، تألیف محقق گرانمایه سید حسن امین عاملی؛

- أمل الأمل در ۲ مجلد، تألیف محدث بزرگ شیخ حرّ عاملی؛

- معالم العلماء در ۱ جلد، تألیف دانشمند بزرگ ابن شهر آشوب مازندرانی.

۲-۱) الذریعة

کتاب «الذریعة» با هدف ثبت آثار مؤلفان شیعی و گردآوری اسامی کتاب‌های تألیف شده توسط نویسندگان شیعی در کلیه زمینه‌ها و در هر منطقه و زبان و اعم از خطی و چاپی، نگاشته شده است. شیخ آقا بزرگ تهرانی قدس سره در طی تلاش طاقت‌فرسای ۶۰ ساله خود (از سال ۱۳۳۰ تا ۱۳۹۸ ه. ق) این کتاب نفیس را تألیف نموده است. او در این مدت کتابخانه‌های شخصی و عمومی زیادی را دیده است.

شیخ آقا بزرگ در الذریعة علاوه بر نام کتاب و نویسنده، اطلاعاتی در مورد موضوعات و مدخل‌های کتاب و مکان یافتن کتاب و خطی بودن آن عرضه نموده است. تنظیم کتاب به صورت الفبایی بوده و ما در فهرست درختی این کتاب، در هر

۹۹۰ شخص از نویسندگان و شاعران شیعه و بر حسب الفبایی تنظیم گردیده است. نقاط ضعف و قوت اشخاص نیز تذکر داده شده است که به همین جهت، یکی از منابع علم رجال نیز محسوب می‌شود.

۲-۳) أعیان الشیعة

و مستدرکات آن

کتاب أعیان الشیعة، تألیف سید محسن امین عاملی به منظور شخصیت‌شناسی و معرفی بزرگان و رجال شیعه امامیه نگاشته شده است.

مجلد مشخص کرده‌ایم که از نام چه کتابی تا نام چه کتابی بحث شده است. مجلد بیست و ششم، استدرکات مؤلف بر الذریعة است. بی شک، الذریعة کاملترین کتاب موجود در موضوع کتاب‌شناسی شیعه است.

۲-۲) معالم العلماء

اما کتاب معالم العلماء را ابن شهر آشوب بر سبک و سیاق فهرست شیخ طوسی قدس سره و به عنوان تتمه آن کتاب نوشته است. این کتاب، مشتمل بر نام

این کتاب، حاوی شرح احوال بزرگان و شخصیت‌های شیعی از صدر اسلام تا کنون است که از آن جمله‌اند: صحابه پیامبر، تابعین، تابعین تابعین، علماء، راویان احادیث، محدثان، قراء، مفسران، فقها، حکما، متکلمان، منطقیون، ریاضیدانان، ادیبان، لغویون، دانشمندان علم معانی و بیان، نسب‌دانان، پزشکان، شاعران، عارفان، واعظان، پادشاهان، وزیران، امیران، نویسندگان، قضات و رؤسا اعم از مردان و زنان به همراه تاریخ تولد و وفات، اخبار و لطیفه‌ها و نیز پاره‌ای از نظم و نثر آنها تا آنجا که مقدور بوده، ذکر شده است. همچنین، نام این افراد و پدرانشان، کشورها و شهرهایشان آورده شده است. این کتاب در بردارنده بیش از ۱۲۰۰۰ شرح حال است که یک جلد شامل

فهرست‌های متنوع در مورد این افراد می‌باشد و مطالب کتاب در ده جلد رحلی بزرگ فراهم آمده است.

جلد اول و دوم به تاریخ و سیره پیامبر اکرم ﷺ و اهل بیت علیهم السلام اختصاص دارد. در ابتدای جلد نخست، سه مقدمه و دوازده مبحث مربوط به شیعه و شبهاتی که علیه آن مطرح می‌شود، آورده شده است.

انواع فهرست‌های این مجموعه عبارتند از:

- ۱ - فهرست تراجم و شرح حال شخصیت‌ها به ترتیب الفبا
- ۲ - فهرست تخصص‌ها
- ۳ - فهرست شهرها
- ۴ - فهرست وفیات
- ۵ - فهرست أعلام
- ۶ - فهرست قبایل، مذاهب و...

- ۷ - فهرست کتاب‌ها و اجازات
- ۸ - فهرست اشعار و رجزها
- ۹ - فهرست مکان‌ها
- ۱۰ - فهرست زنان

مستدرکات أعيان الشيعة را فرزند سید محسن به عنوان تکمله‌ای بر أعيان الشيعة در ۷ مجلد نگاشته است. او پس از درگذشت پدر؛ یعنی در سال ۱۳۳۱ هـ. ش تألیف مستدرکات را شروع کرده است.

۲-۴) أمل الآمل

کتاب «أمل الآمل في شرح علماء جبل عامل»، تألیف شیخ حرّ عاملی که در موضوع تراجم و رجال علمای شیعی برخاسته از جبل عامل لبنان فراهم آمده است. این کتاب دارای دو بخش است: بخش اول به تراجم و شرح حال

علمای جبل عامل اختصاص دارد و مشتمل بر ۲۱۴ شرح حال است.

بخش دوم، علمای پس از شیخ طوسی قدس سره را ذکر می‌کند که مشتمل بر ۱۱۲۲ شرح حال است. بخش اول به تفصیل نگاشته شده است، اما در بخش دوم، شرح حال‌ها بسیار مختصر آمده است.

۲-۵ (میانجی کاربر برنامه تراجم و کتاب‌شناسی

این برنامه از میانجی کاربر بسیار زیبایی بهره می‌برد که از نظر معنایی، متناسب با محتوای برنامه طراحی و پیاده‌سازی شده است. سعی گردیده است تا کتابخانه یک عالم قدیمی، شبیه‌سازی شود. طرح زمینه برنامه با توجه به این معنا، از دیوار گلین است که کاغذهای قدیمی روی صحنه‌های مختلف آن با میخ‌های قدیمی کوبیده شده است. در صحنه اول برنامه، یک زیلوی قدیمی با میز مطالعه طلبگی و صحنه‌ای از قفسه‌های کتابخانه مرحوم آیه الله مرعشی نجفی قدس سره مشاهده می‌شود. کتابخانه روی میز، به عنوان نماد قسمت «نمایش متن» است که در کنار آن یک عینک به عنوان سمبل «جستجو» در نظر گرفته شده است. یک عصای چوبی به عنوان نماد راهنمای برنامه قرار دارد. صحنه دیوار گلین برنامه در آسمان و افق محو شده است و از جایگاه خورشید، پنج کتاب برنامه به سوی داخل اتاق این عالم در

حال فرود آمدن است. روی هر نمادی از برنامه که نقش کلید را بازی می‌کند، با اندکی مکث اشاره‌گر موس، کار آن کلید به زبان جاری برنامه توضیح داده می‌شود. سه کتاب سبز رنگ، نمادهایی هستند برای تغییر زبان برنامه به فارسی، عربی و انگلیسی.

کتاب‌های پنج‌گانه نیز به عنوان «درباره» کتاب‌ها و نویسندگان می‌باشند و عکس هر کتاب و نویسنده آن، نمادهایی برای ارائه کتاب‌شناسی و توضیحاتی در مورد مؤلف آن می‌باشد. جعبه‌ای که در گوشه اتاق، در آن باز و بسته می‌شود، سمبل رفتن به قسمت امکانات برنامه به منظور تغییر قلم، صفحه کلید و یا صوت در برنامه می‌باشد. یکی دیگر از قسمت‌های صفحه، آرم سه بعدی مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی است که در قالب یک انیمیشن زیبا بر روی پایه‌ای قرار گرفته و به آرامی در حال چرخیدن است. پایه این آرم، کلید استفاده از اطلاعاتی چند در مورد مرکز می‌باشد. نخستین بار در این برنامه، کلاس CCAnim برای پشتیبانی از انیمیشن در داخل برنامه‌ها طراحی و پیاده‌سازی گردید.

۲-۶ (امکانات صوتی و تصویری برنامه

برای کسانی که مایلند هنگام کار با برنامه از استماع صوت قرآن بهره‌مند شوند، به مدت یک ساعت قرائت قرآن با کیفیت بسیار خوب از قاریان ایرانی تهیه

شده است که آیات مختلف قرآن را به شکل بسیار زیبایی تلاوت می‌کنند. با زدن کلیدی در قسمت امکانات برنامه، این صوت فعال می‌شود و به طور موازی با کار کاربر با برنامه، فعال باقی می‌ماند. مجموع این صوت قرآن، حدود ۱۰۰ مگابایت می‌باشد.

قابلیت دیگری که در قسمت امکانات برنامه در نظر گرفته شده است، هفت تواشیح در شأن پیامبر اکرم ﷺ و ائمه علیهم السلام و حضرت مهدی علیه السلام به زبان عربی است که با انتخاب هر یک و در نظر گرفتن زمانی میان ۲ تا ۶۰ دقیقه و تأیید آن و رفتن به قسمت اصلی برنامه، این انتخاب در حافظه رایانه به شکل صفحه انتظار (Screen saver) عمل می‌کند. اگر کاربر در مدت تعیین شده با کامپیوتر کار نکند، به صورت خودکار صفحه متناسب با آن تواشیح در صفحه کامپیوتر بارگذاری می‌شود و تواشیح انتخابی توسط رایانه اجرا می‌گردد. صفحات این تواشیح بسیار زیبا و به صورت سه بعدی در محیط 3D-Studio و متناسب با متن تواشیح تنظیم گردیده است.

۲-۷ (انیمیشن حضرت مهدی

در لوح فشرده کتابخانه نور، تراجم و کتاب‌شناسی به میزان بیش از ۳۰۰ مگابایت انیمیشن در مدح حضرت مهدی علیه السلام در نظر گرفته شده است. حدود نیمی از حجم این لوح فشرده،

● در نسخه‌های آتی

برنامه‌های تراجم و

کتاب‌شناسی، حدود ۶۰

فرمت تخصصی روی متون

کتب این علم مورد بازیابی

قرار می‌گیرد که محقق به

فراخور نیاز خود می‌تواند از

فهرست آنها یا جستجو در

محدوده‌ای از آنها بهره‌مند

شود

شده است. اگر چه این اسامی در قالب فهرست مجزاً که قابل دستیابی به صورت جستجو باشد، وجود ندارد، اما در نسخه بعدی برنامه پیش‌بینی می‌شود که فهرست کتاب‌ها و فهرست اشخاص و اعلام به صورت جداگانه عرضه گردد.

در نسخه‌های آتی برنامه‌های تراجم و کتاب‌شناسی، حدود ۶۰ فرمت تخصصی روی متون کتب این علم مورد بازیابی قرار می‌گیرد که محقق به فراخور نیاز خود می‌تواند از فهرست آنها یا جستجو در محدوده‌ای از آنها بهره‌مند شود. تاریخ و سال پیدایش یک کتاب، نویسنده کتاب و موضوع کتاب در کتاب‌شناسی، نمونه‌ای از این فرمت‌ها می‌باشد.

۱. نسخه جدید این کلاس اخیراً CCtree نام گرفته است.

۲. البته کتابخانه انگلیسی نور - که در مقاله جداگانه‌ای شرح آن آمده است - فقط به زبان انگلیسی عرضه شده است؛ چون مخاطب آن برنامه، کسانی هستند که به زبان انگلیسی تسلط دارند.

سپس مدح‌های مختلفی در شأن امام عصر(عج) همراه با قطعات متناسب انیمیشن اجرا می‌شود. سناریوی این انیمیشن به این شکل است که کره زمین که در حال چرخش است، روی قسمت مسجد الحرام و کعبه متوقف می‌شود و از دل کعبه تصویری بیرون می‌آید که تصویر تابلوی استاد فرشچیان در باره امام زمان علیه السلام است. آنگاه کره زمین زیر پای حضرت قرار می‌گیرد و در تصویر شیشه‌ای، جمله «یا ابا صالح المهدی أدركني» با حرکت و تغییر رنگ به شکل مورف (morf)، از قرمز به سبز و سپس سفید تبدیل می‌شود که بیانگر مراحل قیام حضرت علیه السلام است.

مدت انیمیشن حدود نیم ساعت است، اما در یک حلقه (loop) دائم قرار دارد و برای کارهای نمایشگاهی بسیار مناسب است؛ زیرا تطبیق صوت و تصویر متحرک در این قسمت، به طرز هنرمندانه‌ای صورت گرفته است.

۸-۲) چشم‌انداز برنامه

تراجم و کتاب‌شناسی

آنچه در این برنامه کمبود آن به چشم می‌خورد، بهره‌مندی برنامه از فهرست کتاب‌ها در کتب مربوط به کتاب‌شناسی و فهرست اعلام در کتاب‌های تراجم می‌باشد. در متن کتاب‌ها این مسأله رعایت شده است؛ یعنی در الذریعه و اعیان الشیعه، نام کتاب‌ها و نویسنده آنها با رنگ متمایزی نشان داده

اختصاص به این انیمیشن دارد. این انیمیشن با توجه به این که برنامه در ایام تولد امام زمان علیه السلام عرضه می‌شد فراهم گردید.

موضوع این انیمیشن با قرائت «بسم الله الرحمن الرحيم» و قرائت آیه «وَوَرِيْدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أُمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ» شروع می‌گردد.